

ŞAMANIN SON HAYKIRIŞLARI

TÜRK NEO-ŞAMANLIĞI

FUZULİ BAYAT

otukennesriyat

YAYIN NU: 2073
KÜLTÜR SERİSİ: 1126

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-667-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: [0212] 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Fuzuli Bayat: 1958 yılında Azerbaycan'da doğdu. 1984 yılında Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi Fransız-İngiliz Dili Bölümü'nü üstün başarıyla ve yüksek lisans derecesi olarak bitirdi.

1987-1990 yıllarında Özbekistan Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde doktora çalışmalarına başladı.

1990 yılında doktora tezini savunarak "Doktor of Philosophie" unvanını aldı.

1990-1992 yılları arasında Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsü'nde ilmî araştırmacı olarak çalıştı.

1993-1995 yıllarında Ortak Türk Edebiyatı Bölümü'nde başkanlık görevini yerine yetirdi.

1996-1999 yılları arasında *Dede Korkut Ansiklopedisi* hazırlama kurulunda başkan yardımcısı ve yazar olarak vazife aldı.

1997 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin üyesi seçildi.

1997 yılında ikinci doktora tezini savunarak Filoloji İlimler Doktoru, unvanını aldı.

1999-2008 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı.

2009 yılından beri AMEA Folklor Enstitüsü'nde çalışmakta olup, 2012 yılından itibaren de Muasır Folklor Bölümü'nün başkanı olarak görev yapmaktadır.

Fuzuli Bayat'ın bugüne kadar yurt içi ve yurt dışında 39 kitabı (Azerbaycan'da 18, Türkiye'de 19, İran'da 1, Tataristan'da 1) ve 200'den fazla makalesi yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	11
-------------	----

BİRİNCİ KISIM

NEO-ŞAMANLIK VEYA BUNALIMDAN KURTULUŞA

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL BAĞLAMDA NEO-ŞAMANLIK VEYA TERİMİN TANIM ALANI	15
1.1. Neo-Şamanlığın Ortaya Çıkış Nedenleri veya Kısa Giriş	15
1.2. Neo-Şamanlığın Serüveni veya Kısa Tarihçe.....	20
2. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIĞIN TEORİK ALT YAPISI VEYA BAZI TARTIŞMALI NOKTALAR	34
3. BÖLÜM: GELENEKSEL ŞAMANLIKLA NEO-ŞAMANLIĞIN AYRIŞMA NOKTALARI.....	43
4. BÖLÜM: ŞEHİR ŞAMANLIĞI VEYA ŞAMANLIĞIN TAŞINMASI	54
5. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIĞIN FELSEFESİ VEYA SEZGİSEL İÇGÖRÜ....	67
5.1. Şamanlığın Felsefesi veya Şaman Ezoterizmi	67
5.2. Küresel Fenomenolojik Durumu Kabullenme ve Sonuç Yerine.....	81

İKİNCİ KISIM

SİBİRYA TÜRK GELENEKSEL ŞAMANLIĞINDAN NEO-ŞAMANLIĞA GEÇİŞ VEYA GELENEĞİN İNŞASI

1. BÖLÜM: GELENEKSEL ŞAMANIN GÖREVİ VEYA TOPLUMSAL SORUMLULUK	85
1.1. Kısa Açıklama veya Genelleştirilmiş Şamanizm Kavramına Eleştirel Bakış	85
1.2. Görev ve Yükümlülük veya Toplumsal Sorumluluk	86
2. BÖLÜM: ŞAMAN ARAŞTIRMALARI SERÜVENİ VEYA NEO-ŞAMANLIĞIN TEMEL BİLEŞENLERİ.....	95
3. BÖLÜM: GELENEKTEN MODERNLİĞE AK VE KARA ŞAMANLAR VEYA ŞAMANLARIN KATEGORİZE EDİLMESİ.....	110

4. BÖLÜM: YENİ BİR ŞAMANLIK GELENEĞİ VEYA BATI NEO-ŞAMAN KAVRAMINDAN FARKLI BİR YORUM	119
4.1. Sibirya Türk Neo-Şamanlığı veya Özgün bir Yaklaşım	119
4.2. Neo-Şamanlık Kongreleri, Kurultayları veya Şaman Etkinlikleri...	126
5. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIKTA DİNİ HAREKETLER VEYA ESKİ TÜRK DİNİ TANRICILIĞIN/TENGRİANİZM'İN İNŞASI	134
5.1. Eski Türk Millî Dinine Dönüş veya Uyanış Başlamıştır	134
5.2. Şaman Dini Adıyla Örgütlenme veya Neo-Şamanlığı Dine Çevirme Çabaları	141
6. BÖLÜM: SİBİRYA TÜRK NEO-ŞAMANLARI VEYA ŞAMANLIĞIN CANLANDIRILMASI.....	147
6.1. Özgün Bir Türk Neo-Şamanlığı veya Şamanların İslam ve Hristiyanlık Bağlamında Modifikasyonu.....	147
6.2. Şaman Teknikleri ve Aksesuarlarının Modifikasyonu veya Değişen Dinî Konjonktürde Şaman	162
6.3. Bir Soruya İki Cevap ve Sonuç	166

ÜÇÜNCÜ KISIM

ŞAMANLIĞI YOK ETME POLİTİKASI VEYA ŞAMANLIĞA KARŞI AÇIK VE GİZLİ MÜCADELE

1. BÖLÜM: SOVYET YÖNETİMİNE KADARKİ ANTIŞAMAN TUTUM VEYA TOPLUMSAL DEVŞİRME SİYASETİ	171
1.1. Üçüncü Kısımın Değerlendirilmesi	171
1.2. Antişamanlık veya Şamanlığı Yok Etme Politikası.....	172
2. BÖLÜM: SOVYET DÖNEMİ POLİTİKASINDA ŞAMANLIK VEYA ATEİST PROPAGANDADA ŞAMANA AYRILAN YER	183
3. BÖLÜM: ŞAMANLIK GELENEĞİNİN MAHVI VEYA YOK EDİLME POLİTİKASINA KARŞI İSYANLAR.....	195
4. BÖLÜM: SAYAN-ALTAY TÜRKLERİNE SUNULAN YENİ DİN VEYA ŞAMANLIĞIN İÇTEN TASFİYE SÜRECİ	204
4.1. Ak Dinin Ortaya Çıkma Sebepleri veya Lamaizm Yeni Donunda.....	204
4.2. İlk Haberciler, Yeni Dinin Dogmatik Özellikleri veya Beklenen Kurtarıcı	207
5. BÖLÜM: ŞAMAN KÜLTÜNDEN UZAKLAŞMA ÇABALARI VEYA ŞAMAN EKSENİNDE BURHANİZM.....	217
5.1. Suni Dinî Hareketler.....	217
5.2. Şamanlarla Mücadeleden Çıkarılan Sonuçlar	220

GENEL SONUÇ VEYA SON SÖZ.....	225
THE SHAMAN'S LAST CRY OR TURKISH NEO-SHAMANITY.....	228
ПОСЛЕДНИЙ КРИК ШАМАНА ИЛИ ТЮРКСКИЙ НЕОШАМАНИЗМ ...	233
KAYNAKLAR	238
DİZİN	256

ÖN SÖZ

Değişen dünya konjonktüründe geleneksel, semavî ve felsefi dinler, inançlar, inançsal pratikler ile ilgili tutum ve bilimsel yaklaşım da değişmiştir. Dünyanın gelmiş geçmiş en kapsamlı kültür fenomeni olan şamanlık da birçok yerde pratikten çıkmış, mazmun ve şekli değişmiş, diğer kültürel olgularla birleşmiş, sentezlenmiş ancak hiçbir yerde ve hiçbir zaman tamamen yok olup gitmemiştir. Ne dinlerin baskıları ne siyasi yönetimler ne ideolojik yaklaşımlar ne teknolojik gelişmeler şamanlığı belleklerden silmeye yetmiştir. Şamanlığın bileşenleri bu veya diğer formda kültürün üst veya alt düzeyinde, direkt veya dolaylı, şekilde varlığını günümüze kadar taşıyabilmiş, yarınlara da götürmeyi düşünmüştür.

Şamanlık klasik dönemini bitirse de geleneğin alt düzeyine itilse de her zaman insanların ilgi odağında olmuştur. XX. yüzyılın küreselleşen dünyasında, kültürlerin harmanlanmaya çalışıldığı, tek kutuplu dünya düzeyi oluşturulmaya doğru gidildiği bir zamanda, insanlığın bireyselleşmeyle başbaşa bırakıldığı, yapay zekâyla kuşatıldığı, yeni kurtuluş doktrinlerinin ortaya çıktığı, elektronik çağın başladığı bir devirde şamanlığa geri dönüş de başlamıştır. Bunalım yaşayan insanlık artık bilimin, ideolojik üst kurumların, New Age ve Wiccanlık (Vika) vb. hareketlerinin derde çare olmasının farkındadır. Diğer taraftan eski ideolojiler gibi yeni yapay dinlerin, yeni dünya düzeninin, mistik düşüncelerin de ölmek üzere olduğu aşikârdır. İnsanlık tüm bunların farkında olduğu içindir ki bir doğa dini niteliğinde olan ve bütün alanlarda -doğa ile toplum, insan ile Tanrı, evren ile dünya vs. arasındaki- harmoniyi gözetleyen şamanlığa geri dönüşü başlatmıştır. Her dönüş gibi bu dönüş de yeni bir algılama, yeni bir yaklaşımla izlenilir. Bu yenilik XX. yüzyılın 80'li yıllarında neo-şamanizm (neoshamanism) adı altında başladı. Türk kültüründe, biz buna şamanlığın yeniden diriltilmesi veya şamanlığın canlandırılması deriz. En tehlikeli olanı da neo-şamanlığın etnik, millî,

coğrafi özellikleri sıfırlayıp yeni bir dünya şamanizmi oluşturmak gayreti içinde olmasıdır.

Orta Asya, Kafkaslar ve Sibirya Türklerinin topraklarının işgalinden sonra daha çok Sibirya’da varlığını koruyan şamanlığa karşı önce Ortodoks Hristiyanlık ve Lamaizm, daha sonra ise o zamanki yönetim savaş açtıysa da son darbeyi Sovyet siyasi rejimi indirmiş oldu. Şamanlara karşı bu kadar sert tutum takınılmasının tek sebebi Çarlık Rusya’sının, özellikle de Sovyetler Birliği’nin Türk kimliğini yok etme siyasetiydi. Türk varlığına karşı savaşın başarılı olması da şamanları yok etmek, şamanlığı belleklerden silmek, Hristiyanlaştırmak, Ruslaştırmakla mümkün idi. Ancak yok edilen yalnız şamanlar oldu, şamanlıksa (şamanizm) Sovyetlerin çöküşüne kadar varlığını sürdürebildi. Bugün ise yeni bir aşamaya geçti.

Geleneksel şamanın son haykırışlarının işitildiği XX. yüzyılın 90’lı yıllarında dünyanın siyasi haritası değişti; çöken komünist rejimin baskılarından kurtulan Sibirya Türkleri millî kimliklerinin, geleneklerinin ve eski dinlerinin inşasına şamanlığı yeniden inşa etmekle başladılar.

Bu kitapta da şamanlıkla ilgili yayımlanan önceki kitaplarımızda olduğu gibi şaman, şamanlık terimleri kullanılmıştır. Şamanlık üzerine araştırma yapmayan bazı bilim adamları Türkçe kam/kamlık/kamizm kavramlarını neden kullanmadığını soruyorlar. Cevap çok basittir; unutmayalım ki Sayan-Altay Türkleri kam/gam/ham ve kamlık derler, Yakut Türkleri oyun, Orta Asya Türkleri ise baksı/bakşı, falbin, perihan derler. Buraya Eskimoların, Nentlerin, Kamçatkalıların, Buryatların, Moğolların, Korelilerin, Japonların, Afrika halklarının, Kızılderililerin vb. kullandığı terimleri de ilave etsek fenomenolojik bir olgu olan şamanlıktan söz etmek mümkün olmaz. Şamanlığı terim bağlamında “Babil Kulesi”ne çevirmeye ne lüzum var?

Şamanlıkla ilgili önceki kitaplarımızda olduğu gibi bu kitap da Türk şamanlığını konu almaktadır. Kitabın yayın zahmetini üzerine alan ve kültürümüze, tarihimize, kimliğimize önem vermesiyle öne çıkan Ötügen Neşriyat’ın tüm çalışanlarına, başta Ertuğrul Alpay ve Ayşegül Büşra Paksoy olmak üzere teşekkürü borç bilirim.

BİRİNCİ KISIM
NEO-ŞAMANLIK VEYA BUNALIMDAN KURTULUŞA

---

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL BAĞLAMDA NEO-ŞAMANLIK VEYA TERİMİN TANIM ALANI

1.1. Neo-Şamanlığın Ortaya Çıkış Nedenleri veya Kısa Giriş

XX. yüzyılın sonlarından kültürel alanda ve ilmî literatürde neo-şamanlık, deneysel şamanlık, temel şamanlık, post şamanlık adları ile bilinen yeni bir olgu ortaya çıktı. Oldukça farklı biçimlenme sonucunda oluşan bu yeni şamanlık fenomenolojisi, medeni dünyanın büyük bir kısmını etkisi altına aldı. Yeni şamanlık, geleneksel kültürlerinde şamanlık olan, ancak objektif ve sübjektif sebeplerden dolayı şamanlığın yok olduğu veya yok olmakta olduğu kültürlerde ortaya çıktığı gibi, şamanlıkla hiçbir bağlantısı olmayan veya bağlantısı kalmayan halklarda da görülmeye başladı. Birinciler, özellikle Türk, Buryat, Moğol, Kızılderili, Afrika ve Avustralya yerlileri arasında görülen ve kendi kültürel değerlerini ihya etmeye çaba gösterenlerdir. İnciler, son dönemlere kadar şamanlık geleneğini yaşatan halklardan şaman tekniklerini, metotlarını, ritüellerini öğrenmekle şaman olanlardır. Buna diğer halkların geleneksel şamanlığının orijinal biçimlerini, şaman tekniklerini ve metotlarını kullanmakla oluşan neo-şamanizm denilir. Neo-şamanlık artık uygarlığın bir parçası hâline gelmiş küresel bir kültür fenomenine dönüşmüştür.

Modern şamanlık Batı'da ve Sibirya'da, Amerika ve Afrika'da çeşitli düzeylerde ve farklı versiyonlarda temsil edilen uluslararası bir fenomen hâline gelmiştir. Yeni Çağ'da neo-şamanlık genel olarak psikolojik ve psikoterapötik çalışma yöntemlerini bir dizi şamanik metotlarla harmanlayarak manevi bunalımı ve fiziki ağrıları gidermeye çalışan ve farklı kültür ve inançlara sahip insanları birleştiren bir fenomen olup iki etmenle birbirine bağlıdır.

Birincisi eğitilmiş, farklı mistik akımları, büyülerini ve özellikle de şamanlığı öğrenen antropolog, yazar, psikolog, tıp doktoru vs. insanların kendilerini şaman olarak adlandırmasıdır.

İkincisi, istisnasız olarak bu insanların hepsinin, ruhlar tarafından seçildiklerini söyleyerek şamanlığı bir öğretmenin, usta konumunda olan bir şamanın kılavuzluğunda deneyimlerden ve kitaplardan öğrenmeleridir. Oysa geleneksel şamanların kanısına göre şamanlık öğrenilmez verilir, şaman olunmaz, şaman doğulur. Doğal olarak neo-şamanları şartlı olarak bin yılların geleneğini bozup, yeni gelenek yaratıcılar şeklinde adlandırmak doğru olacaktır.

Neo-şamanlığın ortaya çıktığı XX. yüzyılın sonları ile XXI. yüzyılı “küreselleşme”, “dijitalleşme”, “bilimsel ve teknolojik ilerleme”, “yüksek teknolojiler çağı”, “elektronik çağ”, “nanoteknoloji asrı” terimleriyle karakterize etmek mümkündür. Bu olumlu çağrışımı olan ifadeler ne yazık ki kendisiyle beraber olumsuz tanımlamaları, örneğin “dünya görüşü gerilemesi”, “arkaikleştirme”, “erime, yok olma”, “ahlaki dejenerasyon”, “millî-manevi değerlerin yıpranması” vs. adı verilen süreçlerin başladığı gerçeğini de ortaya çıkarmıştır.

Neo-şamanlık yeni biçimlenmedir, eski tasavvurların ve ritüellerin yeni bir yorumudur. Neo-şamanizm, New Age¹ (Yeni Çağ) hare-

¹ New Age (Yeni Çağ) - senkretik yapıya sahip bir gizli hareket olup, ruhsal konulara ilişkin bireysel eklektik yaklaşımla nitelendirilen çağdaş Batı kültüründe 20. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan, sınırları ve alt gruplarıyla geniş bir uygulama ve inanç alanına işaret eden, alternatif ruhsal hareketlerin üst başlığı olup türsel bir kavramdır. Herhangi bir değişmez, mutlak kutsal metin, dinî kurum ve din adamları hiyerarşisinden uzak olduğundan din sosyolojisinde New Age’in geleneksel din ile arasındaki farkı ortaya koymak için akademik literatürde New Age’e, yarı dinî veya dinleyici/izleyici kültü ve kült çevresi/ortamı şeklinde tanımlar getirilmiştir.

Yeni Çağ hareketinin 20. yüzyılın sonlarında en az 100 milyon taraftarı (yarısından fazlası Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşamaktadır; Rusya’da, tahminlere göre yaklaşık 1 milyon taraftarı var.) olduğu varsayılmaktadır. Bu hareketin ana eğilimleri İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra teosofi temelinde oluşturuldu. Şimdi en az 5 bin farklı hareketi ve mezhebi birleştirir; bunların başlıcaları Teosofi, Antroposofî, Swedenborgianizm, Spiritüalizm, Liberal Katoliklik, Agni Yoga, Ben’im, Yeni Akropolis, Üniwersalizm’dir. New Age, özellikle şifa üzerinde durur. Bu dine göre insanın içinde onun fiziksel ve psikolojik sorunlarının üstesinden gelmesini sağlayan kozmik bir güç vardır. Aynı güç evrende çeşitli güç merkezlerinden de enerji hatlarıyla yayılmaktadır. İnsanlar, bilinçlerinin gelişmesiyle içlerindeki bu

ketinin bir çıkış, kurtuluş kodudur. Burada neo-şamanlığın postmodern kültürün açıklayıcı bir fenomeni olduğunu ve post-endüstriyel uygarlığın koşulları ve teknolojileri ile belirli bir simbiyoz² giren arkaik dinî inançlardan ve kültürlerden bir şeyler olarak ortaya çıktığını da hatırlatmak gerekir. Neo-şamanlık gibi New-Age (Yeni Çağ), neo-arkaik, neo-paganizm, neo-ezoterizm, yeni dinî hareketler adlarıyla bilinen tüm bu fenomenlerin neo/new (yeni) ön eki, modern ve hatta postmodern biçimlerin temelde orijinallerinden farklı olduğunu gösterir. O hâlde neo-şamanlık farklı bir yapılanma olup eski kültür olgularının en seçkin “iyi” unsurlarını kabul etmesi gibi anlaşılmalıdır.

Bununla birlikte neo-şamanlığın gündeme gelmesine 1960’larda yaygın bir hâle gelen ve Batı dünyasında kurtuluş arayan New Age gibi yeni dinî akımlarla beraber dinsizliğin, Satanizmin ortaya çıkmasının da büyük katkısı olmuştur. The New Age (Yeni Çağ) hareketi, maddiyatçı Batı kültürüyle Doğu dinlerini, özellikle Hinduizm’i, Budizm’i, Taoizm’i ve şamanlığı sentezleyerek felsefe ve din karışımı yeni bir akım yarattı. Küresel sermaye, tek devlet ve tek din ideolojisinin çocuğu olan New Age, Yeni Çağ’ı dizayn etmekle aslında insanı tek Tanrı inancından uzaklaştırıp “Herkesin tanrısı kendisidir” düşüncesini aşlamakla görevlidir. Wicca³ uygulamaları

---

gücün farkına varacaklar, böylelikle herhangi bir dışsal otoriteye (dinî kurum, hiyerarşi, rehber vs.) ihtiyaç duymadan bu güçlerini kullanacaklardır. Özetle tek tapınak kültü olan Tanrı’ya ihtiyaç kalmayacak, dolayısıyla herkes kendi kendisinin tanrısı olacaktır.

² Simbiyoz, iki canlının tek bir organizma gibi yardımlaşarak bir arada yaşama- larıdır. Simbiyoz veya simbiyozis, “ortak yaşama” anlamındadır. Birden fazla canlı türünün, belirli koşullar altında bir arada yaşaması, simbiyozis olarak tanımlanır. Simbiyoz, genel olarak canlılar arası bir ilişki türü olmakla birlikte, bu ilişkiye katılan (ortak olan) tüm canlıların fayda görmesi sonucu oluşur. “Simbiyoz” kelimesi genellikle, iki veya daha fazla türün karşılıklı fayda sağladığı; madde, enerji veya bilgi alışverişinin olduğu doğadaki ilişkisiyle ilişkilendirilir. Endüstriyel simbiyoz, şirketlerin bir arada endüstriyel iş birliği içinde olduğu, birinin atığının diğeri için hammadde olduğu bir aracılık yapısıdır.

³ Wiccanlık (Vika) cadılıktan çok sonraları var olmuş olan bir inanç sistemi olup cadılık kökenli olduğundan onun bir alt dalı olarak bilinir. Wicca (Vika) kavramı, cadılıktan çok daha yeni, modern bir kavramdır. Wiccanlık bir yaşam tarzı, gidilecek yol olup cadılığın diğeri adı olarak da bilinir. Modern cadılık olan wicca, doğa tabanlı bir inanış şeklidir. Wiccanlar Şeytan’ın varlığına inanmazlar ve sa-

veya neopaganizm de başka bir taraftan insan ırkını küresel gücün kölesi hâline getirme görevini üstlenmiştir. Aynı şekilde neo-şamanlık da geleneksel şamanik uygulamaların yeniden yorumlanmasına dayanan ve bazen kentsel alanlarda uygulanan bir senkretizm hâline geldi.

Şöyle ki neo-şamanlık, Amerika'da, Meksika'da, Afrika'da, Avrupa'da olduğu gibi Yakutistan (Saha), Tuva, Hakasya ve Altay'daki Sibirya şaman okullarının, geleneklerinin, mistik ve ritüel deneyimlerin Yeni Çağ'da yeni bir yorumla birleştirilerek biçimlenmesidir. Bir insanın kendisiyle uyum içinde olması, doğa ve kültürle olan kayıp bağlarının çoğunu yeniden inşa etmesi için bir yol bulma, sadece şamanistik dünya görüşünün değil, aynı zamanda modern insanın kişisel arayışının da temel unsurudur. Bu durumda neo-şamanlık bir ihtiyacın, bir gereksinimin sonunda ortaya çıkmıştır. İnsan kendi dünyasını bulmak için geçmişin saf olarak kabul ettiği manevi dünyasına retrospektif (geriye bakarak) bir yolculuk gerçekleştirir. Bu yolculukta o dönemlerin en etkili araçlarını modernize etmekle kendini bunalım yaşayan dünyadan kurtarmaya çalışır. Altay'da, Yakutistan'da şamanlığın tamamen kaybolmanın eşliğinde olduğu Sovyet dönemi sonrasında, Hristiyanlık ve Burhanizm hakkındaki fikirlerin de bulanık ve istikrarsız olduğu bir zamanda neo-şamanlık sahneye çıktı. Arkaik dinî inançların, ayrıca heterojen dinî bileşenlerin Sibirya karakterinin hayatta kalan kombinasyonu olduğu da vurgulanmalıdır. Tüm bu karmaşıklığın sonucunda geleneksel ritüeller Altay'da, Yakutistan'da neo-şamanlığın halk dini temeli adı altında oluşumunu sağlamış olur. Bileşenler sadece heterojen olanlar değildir, birleştirildiklerinde hatta bazen birbiriyle çelişen nesnelere. Bu olgu Sayan-Altay ve Yakut Türklerinin geleneksel dünya görüşüne bir bütün olarak uyan karmaşık bir yapının ortaya çıkmasına neden olur. Ancak Sibirya Türk neo-şamanlığının gele-

---

tanist de değillerdir. Wicca ile aktif olarak uğrasan kişiler Tanrı ve Tanrıça'ya inanırlar. Yani vika takipçilerinin teolojisi Duoteistik bir Tanrı ve Tanrıça inancı üzerinde kurulmuştur, Tanrı'ya şirk koşmakla bir nevi paganizme dönülmüştür. Bu kavram, 1954 senesinde devlet memuru olan Gerald Gardner (1884-1964) tarafından ileri sürülmüş, onun öğretileri bir din hâline getirilmiştir.

neksel şamanlıkla tarihsel ve genetik bağlantısını göz ardı etmek mümkün değildir.

Söylemek gerekir ki Sibiry Türk neo-şamanlığı küresel kültürün doğurduğu sonuçların izleyicisidir. Nitekim Türk neo-şamanlığı, etnoşamanlığın ayrı ayrı biçimlenmelerinden ortaya çıkan psikoteknik uygulamaların genel eklektik⁴ sonucudur. Bu nedenle de Batı kültürünün neo-şamanlığı gibi Sibiry neo-şamanlığı da çeşitli gelenekleri, dinî ve seküler olgu ve unsurları kitaplardan, internet sayfalarından alıp birbiriyle sentezleyerek kendi varlığını oluşturma gayretindedir. Yakut, Tuva, Altay şamanları, ayrıca Sibiry'nın başka bölgelerinin şamanları da diğer dinî ve inançsal doktrinleri, ritüelleri temel alarak gibi, kendileri de dünyanın çeşitli yerlerinden gelenleri yaptıkları merasim aracılığıyla neo-şaman kültürüne yönlendirirler. Bu ise geleneksel şamanlığın gevşek yapısı nedeniyle XVII-XIX. yüzyıllarda İslam, Budist, Hristiyanlık unsurlarını benimsemesi, adları zikredilen dinî sistemlerin bazı ritüel özelliklerinden yararlanması ile selef-halef ilişkisi neticesinde neo-şamanlığa aktarılması ve yeni bir boyut kazanması ile izah edilmelidir.

Neo-şamanlık, yerli (özellikle Amerikan) şamanik ve psikoterapötik tekniklerin kentlerde yaşayan insanlar tarafından entegrasyonunu içeren bir dizi söylem ve uygulamadır. Bu olgu diğer Yeni Çağ maneviyat kodları gibi, Avrupa modernitesinin materyalizm ve pozitivizmine karşı ortaya çıktı. Neo-şamanlık Batılı halkbilimcilerin, etnologların, teologların iddia ettiği gibi atalarından kalma unutulmuş bilgilerin yeniden gündeme getirilme fikrinin merkezi olarak sunulur. Neo-şamanistler, şamanlık üzerine yazılmış on binlerce bilimsel eserin dolaşımından, değişen bilinç durumlarından ve yeni psikoterapötik yöntemler üretme olasılığından büyük ölçüde yararlanırlar. Şamanlık, genellikle bilinç durumunun değişmesi sonucunda, her zaman olmasa da psikoaktif ilaçların kullanımı ne-

⁴ Eklektik, Yunanca ve Latince'de "seçmek" anlamına gelen "eligere"den türemiştir. Felsefi anlamda "her sistemin sunduğunun en iyisini almak" gibi algılanabilir. Farklı felsefi veya sanat sistemlerinden alınan unsurların yeni bir sistem içinde yeniden kullanılmasıdır. Sanattaki farklı çağ ve üsluplardan seçilip devşirilen unsurların yeni bir tasarım, ürün ya da düşünce akımı oluşturmak için ele alınması olgusunu ifade eder.

ticesinde de hayata geçirilir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen şamanik bilgi ve uygulamalar, yerli olmayan, özellikle Kuzey Amerika ve Avrupalı bir kitlenin ilgisini giderek daha da artırmaktadır. Genel olarak şamanlık şeklinde adlandırabileceğimiz şifa ve maneviyatla ilişkili yerli uygulamalar ve psikoterapötik tekniklerin çeşitliliği neo-şamanizmin esin kaynağına çevrildi. Neo-şamanlık, özellikle Amazon, Mezoamerikan ve Kuzey Amerika yerli gruplarının bilgi ve uygulamalarının yorumlarından kaynaklanmaktadır.⁵

Neticede neo-şamanlık Batı dünyasının ve Amerikan antropologlarının, Kızılderili kabilelerin şamanlığını öğrenme gayesinin sonunda ortaya çıktı. Aslında bu durumu, “Amerika kıtasına gelen Avrupalılar önce bir halkı ve kültürü mahvettiler, sonra onu ilgi odağına çevirdiler” şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.

1.2. Neo-Şamanlığın Serüveni veya Kısa Tarihçe

İlk önce neo-şamanlığın (yeni şamanlık) tıpkı şaman terimi gibi çok şartlı olduğunu vurgulamak gerekir. Bu terim, XX. yüzyılın 60-80. yıllarında Kuzey Amerika, Amazon ve Mezoamerikan yerlilerinin şamanlığını araştıran antropologlar tarafından gündeme getirilmiştir. Bunun esas sebeplerinden başlıcası, Amerika kıtasını işgal eden Avrupalıların yerli halkı soykırımı uğratması ve şamanları yok etmesinden sonra XX. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Kızılderililere egzotik bir halk gibi bakan bilim adamlarının artan ilgisiydi. Yalnız tecrid edilmiş yerlerde yaşamlarını sürdüren bu yerlilerin kültür varlığını öğrenme isteği, şaman konusuna gösterilen ilginin güçlenmesi ile neticelendi.

XX. yüzyılda, M. Eliade ve C. Lévi-Strauss’un şamanizmle ilgili çalışmaları; şamanik uygulamanın terapötik faydalarını göz önünde bulunduran, böylece şamanizmi zihinsel bir hastalık veya bir saçmalık olarak tanımlayan öncül teorilerle çelişen bir ilk teorinin ortaya çıkmasına yol açtı. Lévi-Strauss’a göre, şamanik uygulamalardaki

⁵ Scuro J. and Rodd R. “Neo-Shamanism”, Encyclopedia of Latin American Religions. Chapter January. Springer International Publishing Switzerland, 2015, s. 1.

“sembollerin etkinliği” bir mitolojiyi ve kişinin ruhuna faydalı bir dizi eylemi yapılandırır. Eliade’nin çalışmalarında ise arkaik ekstaz teknikleri, kendinden geçmiş yolculuk ve trans, şamanik deneyimin kalbi oldu. Onun yaklaşımı şamanik deneyimi, bu “kaos ustalarının” ifadesinin mükemmelliği olarak tanımlar. Neo-şaman da tıpkı geleneksel şaman gibi trans durumuna geçerek başka dünyalara yolculuk yapar veya yaptığını düşünür yahut hastalarını bunu düşünmeye davet eder. Diğer taraftan M. Eliade’in ve C. Levi-Strauss’un eserlerinin İngilizceye tercümeleri de evrensel bir din, bir psikoterapötik teknik olarak adlandırılan şamanlığa ilgiyi doruk noktasına ulaştırdı.

Böylece şamanlık konusunda uzman olmayan birkaç araştırmacı (Carlos Castaneda⁶ ve Michael Harner⁷ gibi yazarlar) şamanlığı öğrenilebilen, yapılabilen psikoterapötik bir geleneksel uygulama olarak bilim dünyasına getirdiler. Gündeme gelen ve hızla yayılan neo-şamanizm kavramını Joan B. Townsend, “edebiyat, atölye çalışmaları ve internetten alınan eklektik bir inanç ve etkinlik koleksiyonu” diye adlandırır. “Genellikle geleneksel şamanlardan önemli ölçüde farklı olan uygulamaların ve inançların temellendirilmiş metaforik, romantik “ideal” şaman kavramının icat edilmiş bir geleneğidir” der⁸. Ayrıca o neo-şamanlığın demokratik karakterinin geleneksel şamanizmden farklı olduğunu da belirtmiş olur. Yani tanım gereği herkesin şaman olamayacağı geleneksel bir dünya görüşünün aksine, neo-şamanlıkta “herhangi bir kişi isterse şaman olabilir” kuralı hâkimdir. Kabile kültürlerinde bir şaman, topluluk tarafından seçilebilir veya şamanik yeteneği miras yoluyla alabilir. Oysa neo-şamanlıkta, şaman eğitimini kabul etme kararı genellikle bireyseldir. Kişi kendi isteğiyle şaman olabilmektedir. Başka bir yerde J. Townsend neo-şamanlığı şöyle tanımlar: “Genellikle geleneksel şamanlardan önemli ölçüde farklılaşmış, inşa edilmiş, romantikleştirilmiş “ideal” şaman kavramına dayanan yeni bir uygulama ve

⁶ Castaneda C. *The Teachings of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge*, University of California Press, 1968.

⁷ Harner M. *The Way of the Shaman*. Harper & Row, 1980.

⁸ Townsend Joan B. “*Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism*”. *Anthropology of Consciousness*, 2005, vol. 15 (1), s. 4-5.

Geleneksel Tuva şamanı

inanç geleneğidir.”⁹ Burada görüldüğü gibi Kızılderililerin geleneksel şamanlığında kabilenin seçimi önemlidir, oysa Türk şamanlığında seçim yalnız ruhların ihtiyarındadır; ne kolektif ne de bireysel özelliklidir.

Kızılderili şamanı kabilenin ortak kararıyla veya ortak ihtiyacı doğrultusunda bu görevi kabul ettiğinden bireysellik ile toplumsallığı birleştirmiştir.

O hâlde Batı bilim çevresinin önerdiği neo-şamanizm kavramı, modern bir insanın çeşitli geleneksel şaman uy-

gulamalarına çekiciliğini ve belirli modern kültür biçimleriyle sentezlenmesini içeren eklektik bir fenomendir, denilebilir. Neo-şamanlık, birkaç bilim dalının, -örneğin psikoterapötik teknikler, sanat, dijital teknolojiler vb.- en iyilerini seçerek ortaya çıkmıştır. Neo-şamanın icra merkezi şamanlık kültüründen uzak, geleneği bilmeyen, mitolojik-ritüel dünyanın sırlarına vakıf olmayan insanların ortamıdır. Bu tez, Batı dünyası neo-şamanlığı için tam geçerlidir. Hatta şaman geleneğini yeniden inşa eden Sibiry Türk neo-şamanlığında da durum fazla fark yaratmamaktadır.

Literatürde temel veya çekirdek şamanizm (core shamanism), neo-şamanizm (neoshamanism), kentsel şamanizm (urban shamanism) adları ile bilinen yeni şamanlığın aslında aynı kavrama atıfta bulunan terimler olduğu bir gerçektir. Nitekim J. Atkinson “neo şamanizmi” ve “kentsel şamanizmi” eş anlamlı olarak görmektedir.¹⁰ Joan B. Townsend ise biraz farklı şekilde, geleneksel şamanizm biçimlerini (örneğin Nepal ve Sibiry’da) kentsel, neo-şamanlığın

⁹ Townsend Joan B. “*Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism*”, s. 1-9.

¹⁰ Atkinson J. M. “Shamanism Today”. *Annual Review of Anthropology*. 1992, Vol. 21, s. 322.

ise farklı bir yapılanma olduğunu vurgular.¹¹ Başka bir deyişle, kentsel şamanlıkla neo-şamanlığı birbirinden farklı olgular olarak sunar.

Doğal olarak neo-şamanlığı tüm dünyada tanıtan ve ünlendiren Carlos Castaneda ve Michael Harner gibi yazarların 1960-1980'lerde şamanik uygulama hakkında yeni bir okuma öneren kitaplar yayımlayarak neo-şamanlık olgusuna yol açtıklarından da söz etmek lazımdır.

Bu sürece, diğer ruhsal geleneklerde bilgelik arayan Batılı bilim adamlarının çalışmalarını da ilave edebiliriz. Burada bazı karşı fikirlerin nereden kaynaklandığını hatırlatmakta fayda vardır. Nitekim şamanlık konusyla ilgilenen, ancak bilimsel hazırlığı olmayan meraklıların “asil vahşi” ırkçı kavramına karşı geldikleri ve uzaklarda, gizli ormanlarda yaşayan egzotik, karanlık insanların gerçek manevi aydınlanmanın kaynağı olduğu kanısına vardıkları da göz ardı edilmemelidir. Bu tür ruh yolculukları, bilgeliğe değer veren bir model yaratmaktadır. Carlos Castaneda'nın yazılarının sunduğu herhangi bir deneyimsel değer, kültürel özgünlüğü ve kurgusal eğilimleri olmadığı için eleştiriler arasında kaybolmuştur. Sonunda Castaneda'nın çalışmaları, öğretici atalarının yaptığı kadar, aydınlanmaya sadece seçilmiş birkaç kişi için izin verildiği fikrini ortaya koydu. Şamanizmin bu görüntüsü sadece genel nüfusta değil, aynı zamanda iyi eğitilmiş neopaganlar arasında da devam eder.¹² Castaneda'nın eserlerinin neo-şamanlık kavramının tanımına büyük tesiri olmuştur.

Geleneksel Kızılderili şamanı

¹¹ Townsend Joan B. “Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism”, s. 4.

¹² Harrell K. “Neoshamanism: A Call to the Western Animistic Soul”, https://www.huffpost.com/entry/neoshamanism_b_976102.

Castaneda, Yaqui Indian Don Juan Matus'un öğrencisi olduğunu iddia ederken, araştırmacı Lynn Andrews, Agnes Whistling Elk ve Ruby Plenty Chiefs adlı iki kadın öğretmenin yönetiminde çalıştığını iddia etti. Castaneda'nın 1968'de yayınlanan etkili ve tartışmalı *Don Juan'ın Öğretileri*¹³ ve 1981'den beri Andrews'un birçok kitabı da dâhil olmak üzere oldukça iyi satılmakla beraber akademik çevrelerde neo-şamanlık konusuna yoğun bir ilgi uyandırdı.¹⁴

1960 yılında bitkilerin tıbbi özelliklerini araştırmak için yola çıkan ve bir antropoloji öğrencisi olan Castaneda, şaman-büyücü Don Juan'ın yardımına başvurdu. Böylece Castaneda'nın hayaller ve vizyonların birincil gerçeklik hâline geldiği büyücülük dünyasına başladığı görülür. Bununla beraber o, 1960 ve 1970'lerde "manevi uyanışın" temellerinden biri olan halüsinojenleri içeren bir gezi yapmış oldu. Castaneda'nın görüşleri New Age'i arayanlarla yankı buluyordu. Örneğin, büyücülerin "enerjiyi doğrudan algıladığını" söylemesi buna örnek olabilir. Bu ise evreni bir enerji akışı olarak gören Yeni Çağcıların (New Age) her şeyin enerji olduğunu iddia etmeleri ile

Carlos Castaneda

örtüşmekteydi. Castaneda, Don Juan'ı bir büyücü olarak takdim etti ve birçok bakımdan şamanizme başka bir adla atıfta bulundu. Manevi yolculuğu ve Don Juan ile ilgili kitapları şamanlığa olan ilgiyi ateşledi ve neo-şamanlığın yükselişinde büyük bir etki hâline geldi.¹⁵

Castaneda'nın yaklaşımı, klasik epistemolojinin sınırlamalarını kabul eden antropolojik yaklaşımın radikal bir ifadesi olarak ortaya çıktı; kişi sadece bir fenomeni veya deneyimi tam

¹³ Castaneda C. *The Teachings of Don Juan*.

¹⁴ Andrews L. *Jaguar Woman and the Wisdom of the Butterfly Tree*. Harper Collins, 1986.

¹⁵ Montenegro M. "The New Age Embraces Shamanism", <https://www.equip.org/article/the-new-age-embraces-shamanism/>

olarak katılarak anlayabilir. Bu ise gerçeklikle kurgu arasındaki sosyal ve mitolojik yapılar ile gerçek dünya arasındaki sınırı daha iyi anlamayı sağlayan kolektif katılım tecrübesiydi. Buna karşı bilimsel çevrelerde birtakım eleştiriler olsa da C. Castaneda, bazı psikotropik maddelerle deney yapmaktan çekinmedi, bunu yaparken şamanik deneyimin gerçeğine yaklaşmaya çalıştı, yani ontolojisini öznel bir perspektiften anlattı.

Yukarıda da denildiği gibi neo-şamanlığın yükselişindeki en etkili insanlardan biri, yerli öğretmenler tarafından şamanizme başladığını iddia eden Carlos Castaneda ve diğeri de Lynn Andrews'du. Neo-şamanlığın oluşmasında bu iki yazarın "şaman yaşantısı", "büyü ve şaman", "inisiyasyon merasimleri" hakkında yazdıkları yarı roman-yarı hatıra türündeki eserleri çok etkili oldu. Bunlardan birincisi, yazdıkları çok tartışılan ve hakkında çok yazılan Carlos Castaneda, öteki de ondan hiç de az tartışılmayan Lynn Andrews'dur ki kitapları denildiği gibi Amerikan yerlilerinin kültürünü sahteletirmekten geçer. İnsanlığın dikkatini şamanlığa çeken ve son dönemlerde sayısı 50'den fazla olan şaman dernek ve merkezlerinin kurulmasında bu iki yazarın rolü büyüktür. Bu listeye üçüncü bir şahsı da ilave etmek gerekir ki o da akademisyen ve uygulamacı bir şaman olan Michael Harner'dır ve şamanlığı bir yaşantı, bir örgüt hâline getirmiştir. Bu da yetmezmiş gibi kendisini şaman olarak ilan etmiş, hastaları iyileştirme ritüelleri düzenlemiştir.

Bu üç şahsı, şamanlığı tarihe karışmış ya da karışmakta olan bir dünya görüşünden çıkarıp yaşanılan ve uygulanan canlı bir varlığa ve deneyim hâline getirdiler. Bunalım geçiren Batı dünyasına nefes alması için yeni bir pencere açtılar.¹⁶ Harner'in deneyimlerinden ve

Uygulayıcı neo-şaman Lynn Andrews

¹⁶ Bayat F. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken, 2006, s. 285.

yazdıklarından sonra Avrupa’da da yeni şamanlık merkezleri kuruldu.

Neo-şamanlığın kurucularından biri olan M. Harner bir akademisyendir. Michael Harner, hâlâ doktora çalışmasını yaparken, Kızılderili kabilelerini ziyaret etmiş ve orada Kızılderili şamanları gözlemleyerek bazı bilgiler elde edinmiştir. Daha sonra (doktora savunmasından sonra) o, yine Kızılderili kabilelerine gitmiş ve kendisinin de belirttiği gibi inisiyasyondan geçerek tam teşekküllü, tam hukuklu bir şaman olmuştur. Harner, dünyanın farklı ülkelerinde kendisinin geliştirdiği ve “core shamanism” (çekirdek veya temel şamanizm) adını verdiği neo-şamanlık ağı kurmuştur. O 1979’da kurduğu Şamanik Araştırmalar Vakfı (The Foundation for Shamanic Studies) bünyesinde çok sayıda insanı birleştirerek büyük bir vakıf kurabildi. Onun uygulamaları şimdi de neo-şamanlığın en yaygın türü gibi faaliyet gösterir. Harner’in başlıca düşüncesi tüm dünya için yeni bir şaman yolu çizmektir. Bu nedenle de “temel şamanizm” kültürel ve sosyal bağlamdan kurtulmuş yeni bir şaman tekniği gibi ortaya çıktı. Bu teknikleri öğreterek ve kullanarak bugün neo-şamanizm olarak adlandırılan yeni şamanlığın temelleri oluşturuldu. Harner’in vakfı şu anda ABD, Kanada, Avustralya, Avrupa,

Profesör Michael Harner -
Teorisyen ve uygulayıcı şaman

Asya ve Latin Amerika’da eğitim programları yürütmektedir. Bazı tespitlere göre, Michael Harner Vakfı mezunlarının sayısı yaklaşık 35.000’dir.

Batı dünyasında neo-şamanlığın yayılmasında bilim adamı ve neo-şaman olan Sandra Ingerman’ın da rolü büyüktür. Şamanlık, tedavi ve psikoloji konularında on iki kitabın yazarı olan S. Ingerman’ın en ünlü eseri “Ruhun Dönüşü: Parçalanmış Benliği Onarma” (Soul Retrieval: Mending the Fragmented Self¹⁷) olup burada o, duygusal ve fiziksel hastalıkları iyileştirmek için eski şaman ru-

¹⁷ Ingerman S. *Soul Retrieval: Mending the Fragmented Self*. New-York: HarperCollins, 1991.

hunu geri alma geleneğini yeniden canlandıran bir vizyon çizer ve bunu çağdaş psikolojik kavramlarla birleştirmenin sonuçlarını anlatır. Sandra, dünyaca ünlü bir şamanizm öğretmenidir ve kırk yıla yakın bir zamandır öğretmenlik yapmaktadır. Manevi yöntemler kullanarak çevre kirliliği, şamanik yolculuk, iyileştirme ve tersine çevirme üzerine uluslararası atölyeler kuran bir akademisyendir. S. Ingerman, kültürler arası eski şifa yöntemlerini, çağımızın ihtiyaçlarına hitap eden modern kültürümüzle birleştirmekle tanınır.¹⁸ Tek kelimeyle Sandra Igerman, şamanizm ile psikoterapi arasındaki köprüyü kuran büyük bir neo-şamandır. Ayrıca o, ruhun geri dönüşü üzerine çalışmalarına ek olarak, temel şamanlığın önemli konularının şamanik şifa olduğu, doğa güçleriyle akraba olduğumuzu da kanıtlamaya çalışmaktadır. Onun araştırmaları daha çok ruhu geri çağırma, şifa sırasında psikotörepik usullerden yararlanmaya dayanır.

Tıpkı M. Harner gibi bir bilim adamı ve pratisyen şaman olan Angeles Arrien hakkında da bilgi vermek gerekir. O da M. Harner gibi sadece şamanizmi araştırmakla kalmayıp, aynı zamanda şaman tekniklerini uzun yıllar pratiksel olarak ustalaştıran ve bu alandaki bilgilerini birincil kaynaklardan alan Amerikalı bir kültür antropoloğudur. Bu nedenle Angeles Arrien kendine özgü eğitim programı geliştirmiştir ki bu yöntem Batılı

Sandra Ingerman

entelektüel ve şamanik ampirik yaklaşımları bütünleştirmekten geçmektedir. Angeles, Batı kültürünün geçirmekte olduğu başlangıcı ve bu kültürün başarılı bir şekilde nasıl yönlendirileceğini keşfetmek için yerli halklardan ve modern bilgeliğin öğretilerinden

¹⁸ <https://www.sandraingerman.com/>

DİZİN

A

- Afrika 12, 15, 18, 85, 86, 126, 141,
149, 159, 171
Ak Burhan 206, 209, 211, 216, 217
Ak Din 117, 204, 205, 206, 207, 208,
210, 212, 213, 214, 215, 217,
218, 220
ak şaman 110, 112, 113, 116, 117,
118, 138
Altay 18, 19, 44, 76, 86, 99, 111, 112,
113, 125, 127, 130, 134, 136,
144, 149, 151, 156, 163, 164,
165, 167, 177, 179, 181, 182,
183, 185, 196, 198, 202, 203,
204, 206, 207, 208, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 217, 219,
221, 225
Altaylar 176
Amazon 20, 52, 128
Amerika 15, 18, 20, 26, 38, 39, 42,
55, 67, 76, 81, 85, 102, 126,
137, 141, 157, 171, 184
antropolog 16, 20, 38, 39, 46, 49, 54,
99, 144
Arjantin 39
arkaik ekstaz 21
Asya 26, 67, 86, 102, 152, 153
ateist propaganda 171, 194, 196
Avrupa 18, 20, 26, 29, 38, 40, 43,
59, 67, 71, 74, 75, 76, 81, 85,
126, 128

- Avustralya 15, 26, 40, 128, 159
Azerbaycan 116, 156, 167

B

- bakışı 12, 87, 156, 167
Bolivya 40
Brezilya 39, 159
Buda dini 176
Budizm 17, 60, 75, 115, 135, 166,
178, 204, 206, 207, 212, 219,
225
Burhanizm 18, 81, 111, 113, 117,
124, 136, 178, 204, 205, 206,
207, 210, 211, 212, 213, 214,
217, 218, 219, 220, 221
Buryat 15, 44, 105, 110, 117, 122,
140, 159
Buryatya 120, 126, 129, 134, 144,
178

C

- core shamanism 22, 26, 36
Cungar Hanlığı 177, 179, 204, 219

Ç

- Çarlık dönemi 119, 120
Çarlık Rusyası 12, 171, 177, 178,
181, 182, 183, 188, 193, 196,
204, 211, 212, 219

çekirdek şamanizm 22, 34, 35, 36,
61

Çuvaşya 139, 140

D

Dağlık Şorya 149

davul 32, 41, 56, 90, 97, 100, 105,
112, 150, 151, 153, 163, 164,
189, 190, 197

değişen bilinç durumu 32, 41, 128

deneysel şamanlık 15, 36

dinler tarihçisi 46

Dünya Ağacı 41, 69, 70

E

ekstaz 34, 102, 103, 106, 162

Ekvador 40, 129

Erlık 90, 92, 115, 205, 215, 216, 217,
218, 219, 221

Eskimo 39

esrime 85, 104

etnograf 54, 144

etnolog 46, 99

Evenk 87

ezoterik bilgi 68, 81, 108

ezoterizm 59, 68, 73, 123

F

falbin 12, 86, 87, 153, 156, 167

filozof 49, 54, 90

fizyolog 49

fölklorcu 54, 99

G

geleneksel şaman 21, 22, 37, 51, 70,
76, 95, 119, 121, 125, 165,
171

geleneksel şamanlık 46, 62, 105,
119, 120

Göktürk Kağanlığı 178

Güney Altay 204, 220

Güney Amerika 71

H

Hakasya 18, 76, 105, 120, 122, 124,
129, 130, 132, 141, 149, 151,
161, 182, 191, 204, 216

halkbilimci 46, 144

Hanti 199, 200

Han Tigr Kayrakan 134

Hinduizm 17

Hristiyan 60, 89, 100, 113, 116, 131,
136, 148, 150, 151, 171, 180,
181, 182, 205, 212, 213

Hristiyanlaştırma 119, 171, 181,
221

Hristiyanlık 18, 19, 75, 78, 81, 124,
131, 135, 152, 166, 183, 206,
219, 225

Hristiyan misyonerleri 194

Hristiyan Ortodoks 60, 151

Huhe Münhe Tengri 91

İ

inisiyasyon 25, 46, 107, 108

İslâm 19, 75, 78, 135, 146, 152, 153,
154, 166, 168, 173, 220, 225

J

Japon 105, 128, 198, 214, 220

K

kadın şaman 63, 88, 107, 116, 122,
128, 151, 189, 192

Kafkaslar 12, 220

Kalpas 176
kam 12, 44, 86, 87, 96, 98, 112, 113,
115, 118, 195
Kamçatka 86, 97
kamlık 12, 45, 50, 52, 62, 65, 68, 76,
77, 87, 90, 97, 98, 103, 104,
105, 108, 110, 111, 112, 114,
125, 128, 145, 149, 150, 151,
152, 162, 165, 166, 180, 182,
186, 187, 189, 191, 197, 216,
219, 221
Kanada 26, 121
kara inanç 115, 205, 221
kara şaman 110, 111, 112, 113, 115,
116, 117, 118
Kazakistan 134, 153
Kazım isyanı 199, 200
Kırgızistan 134, 155
Kızilderili 15, 20, 22, 23, 26, 36, 39,
40, 67, 149, 159
komünist rejimi 12, 183, 190, 196,
203
Kore 105, 128
kostüm 146, 163, 219
kulak şamanlar 188, 191
Kuzey Amerika 20, 40, 52

L

Lamaizm 12, 81, 111, 124, 131, 152,
178, 204, 206, 220
Latin Amerika 40, 67

M

Mançu 87
Meksika 18, 40, 52, 128, 129, 159
Mezoamerikan 20
milli kimlik 12, 201
mistisizm 68, 74, 76, 119
modern psikoloji 35, 68, 82

Moğol 15, 44, 87, 117, 177, 206, 211,
213, 214, 218, 219, 220, 221
Moğolistan 119, 120, 128, 129, 130,
178
Müslüman 139, 149, 152, 153, 156
müzikolog 49

N

Nanay 87
Nents 200
neo-arkaik 17
neo-ezoterizm 17
neo-paganizm 17
neoshamanizm 11, 22, 23, 35, 38,
41, 253
neo-şaman 19, 21, 25, 26, 32, 41,
42, 46, 47, 51, 52, 56, 57, 61,
68, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 79,
105, 115, 117, 124, 127, 136,
137, 149, 157, 158, 159, 160,
202, 220
neo-şamanizm 21, 22, 35, 38, 46,
68, 73
neo-şamanlık 11, 15, 16, 17, 18, 19,
20, 23, 24, 26, 32, 33, 34, 35,
36, 37, 38, 39, 40, 41, 50, 55,
58, 59, 62, 67, 68, 71, 73, 76,
80, 81, 105, 119, 120, 122,
123, 126, 127, 131, 133, 142,
145, 148, 156, 159, 160, 161,
166, 167, 220, 222, 225

Nepal 23, 137
New Age 11, 16, 17, 24, 39
Nivka 198

O

Orta Asya 12, 72, 86, 119, 126, 128,
134, 135, 145, 152, 153, 156,
167, 168, 178, 220

Ortodoks Hristiyan 12, 146, 179,
183, 204

Ortodoks misyonerler 100, 179,
180, 181, 198

Oyrot Beyi 176

Oyrot Han 206, 207, 209, 211, 213

Ö

ölüp dirilme 106, 107, 108, 109

Özbekistan 152, 155

P

parapsikolojik 38, 68

parçalanma 97, 108, 114, 124

perihan 12, 86, 87, 153, 156, 167

Peru 39, 129

postmodern 17, 67

psikanaliz 68, 102

psikofizyolojik 30, 161

psikolog 16, 49, 61, 144, 157

psikolojik 15, 27, 50, 54, 103, 122

psikoteknik 19, 54, 127

psikoterapi 27, 68, 101

psikoterapist 50, 61

psikoterapötik 15, 19, 20, 21, 22

R

reenkarnasyon 107, 108

ritüel ölüm 108, 114

Ruslaştırma 12, 179, 181, 182, 193,
212, 220

Rusya 29, 38, 53, 61, 68, 76, 89, 120,
121, 126, 128, 129, 139, 140,
144, 149, 156, 192, 196, 199,
202, 211, 214, 215

S

Sayan-Altay 12, 18, 51, 52, 56, 76,
88, 92, 93, 103, 115, 117, 127,
134, 145, 146, 151, 157, 166,

171, 179, 182, 195, 200, 206,
207, 211, 213, 215, 219, 220

Sibirya 12, 15, 18, 19, 22, 23, 35, 38,
51, 52, 55, 58, 59, 61, 62, 64,
72, 74, 76, 81, 85, 86, 91, 92,
98, 100, 101, 102, 103, 105,
106, 108, 109, 111, 114, 117,
119, 121, 123, 125, 126, 127,
128, 130, 131, 132, 134, 136,
140, 141, 142, 143, 144, 145,
146, 147, 151, 152, 153, 156,
157, 158, 160, 161, 162, 164,
165, 166, 167, 171, 178, 181,
182, 183, 185, 187, 189, 193,
195, 196, 198, 199, 202, 211,
220, 221, 225

Sovyet dönemi 18, 119, 184, 193,
195, 196, 222

Sovyetler Birliği 12, 38, 67, 89, 99,
119, 121, 139, 178, 183, 193,
201, 202, 220

Sovyet rejimi 149, 171, 177, 187,
188, 189, 195, 196, 197, 200,
204, 221

Stalin Kızıl terörü 132, 187, 191

Ş

şaman 12, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 24,
25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 35,
36, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 74,
75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 85,
86, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97,
98, 99, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 110, 111,
112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129,

- 131, 132, 133, 137, 138, 139,
141, 143, 144, 145, 147, 148,
149, 150, 152, 153, 155, 156,
157, 158, 159, 161, 162, 163,
165, 166, 167, 168, 171, 176,
177, 179, 180, 181, 183, 184,
186, 187, 188, 189, 190, 191,
192, 193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 203, 205,
210, 211, 212, 214, 216, 218,
219, 220, 222, 225
- şaman aksesuarları 162, 163, 164,
190
- şaman dansı 104
- şaman davulu 164, 165
- şaman dernekleri 56, 134, 142, 147
- şaman dünya görüşü 49, 70, 72
- şaman felsefesi 71, 72, 75, 77, 106
- şaman geleneği 85, 125, 128, 144,
149, 158, 163, 168, 196
- şaman hastalığı 80, 93, 98, 103, 124,
150, 193, 195
- Şamanik Araştırmalar Vakfı 26
- şaman isyanları 198, 199
- şaman kostümü 163
- şamanlığın canlandırılması 12, 123,
142
- şamanlığın dirçeldilmesi 11
- şamanlık 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19,
20, 21, 22, 26, 29, 30, 31, 32,
34, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 44,
45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54,
55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
72, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 85,
86, 87, 89, 91, 92, 93, 99, 102,
103, 104, 105, 106, 107, 108,
111, 115, 117, 118, 119, 120,
121, 125, 126, 131, 136, 141,
144, 145, 148, 149, 151, 152,
156, 159, 160, 161, 162, 166,
167, 178, 181, 192, 193, 195,
196, 197, 202, 204, 210, 217,
219, 220, 222, 225
- şamanlık vergisi 152
- şaman mitolojisi 51, 185, 219
- şehir şamanlığı 50, 55, 56, 59, 60
- Şili 39
- ## T
- Tacikistan 155
- Tanrı 11, 17, 18, 44, 67, 70, 71, 72,
74, 75, 90, 91, 111, 134, 135,
136, 138, 154, 206, 213, 214,
215
- Tanrıçılık 134, 135, 136, 137, 139,
206, 222
- Taoizm 17
- Tataristan 139, 140
- tedavi 26, 36, 50, 51, 59, 89, 90, 118,
121, 122, 138, 143, 148, 150,
152, 156, 160, 167, 193
- tedavi merkezleri 56, 105
- tedavi seansları 60, 72, 128, 141,
151, 207
- tedavi sistemi 28, 180
- tedavi uygulamaları 38
- tedavi uygulamaları 123
- tedavi yöntemleri 89, 114, 166
- temel şamanizm 26, 36, 45, 50, 61
- Temir Kazık 70
- Tengrianizm 135, 136, 137, 140,
146, 206
- Tengricilik 134
- Tibet 137, 211, 220
- trans 21, 34, 41, 75, 77, 85, 92, 103,
104, 153, 155, 190
- Tunguz 65, 87, 88, 100, 115, 146
- Turan birliği 221
- Tuva 18, 19, 22, 50, 56, 61, 67, 76,
86, 105, 119, 120, 122, 124,

125, 127, 128, 129, 130, 142,
144, 147, 149, 156, 157, 158,
161, 167, 168, 178, 182, 191,
193, 195, 196, 197, 218, 220
Türk 11, 12, 15, 18, 22, 25, 35, 36,
43, 44, 45, 51, 52, 53, 55, 58,
59, 61, 62, 63, 64, 65, 70, 72,
73, 75, 76, 81, 85, 86, 88, 92,
93, 95, 97, 98, 99, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 110, 111,
112, 113, 114, 115, 117, 118,
120, 121, 122, 123, 124, 125,
126, 127, 128, 132, 134, 135,
136, 139, 141, 143, 144, 147,
148, 151, 152, 153, 154, 157,
159, 160, 161, 162, 163, 164,
166, 167, 171, 176, 181, 187,
191, 195, 203, 206, 212, 219,
220, 221, 222, 225
Türkistan 221
Türkiye 5
Türkmen 87
Türkmenistan 167
U
udagan 88, 118
Ulçi 198
Uluslararası Şamanistik Araştırma-
lar Derneği 33

Uluslararası Tengri Araştırma Vakfı
140
Umay 216
Ural 86
Uruguay 39
Uzak Doğu 101, 103, 120, 144, 189,
199

Ü

Üç-Kurbustan 135, 209, 215, 216,
217, 218
Ülgen 92, 135, 217, 219
Ürüng Aar Toyon 138, 148

W

Wiccanlık 11, 17

Y

Yahudilik 75
Yakutistan 18, 52, 56, 67, 76, 115,
120, 122, 129, 134, 142, 144,
148, 160, 161, 182, 183, 189,
193, 200, 219, 220
yarlıkçı 96, 113, 207, 214, 218, 219
Yayık 210, 211
Yeni Çağ hareketi 17, 39, 78, 79